

škosti. V zadnji »storiji« z naslovom Filzhammer & Co. zadeva spet v enega perečih koroških problemov, namreč, kako se nacionalna pripadnost v tej deželi tesno povezuje z eksistenčnimi možnostmi in kako to lahko usodno vpliva na nadaljnjo usodo koroških Slovencev. Skratka, Messnerjeve storije, kakor so tudi različno koncipirane, izražajo polnost avtorjevega spoznanja in prodiranje v vznemirljiva dejstva našega sveta in avtorjevega okolja še posebej.

Tri krajše koroške razglednice so bolj enotno uprte v nacionalno-jezikovne težave koroškega človeka, dasi se po kuliseriji dosti razlikujejo. Kratka razglednica Celovca 1935 posega v predvojne razmere na koroški osnovni šoli, druga, s tipičnim razgledniškim naslovom Leningrad — Globasnica 1942 — v ozadju Humec, prikazuje koroškega vojaka, ki se med drugo vojno z vzhodne fronte vrne na dopust in doma napravi samomor, ker so mu bili slovenske starše izselili. Tretja, Otok 1970 — v ozadju Celovec, je spet najbolj polemična in se ostro zadira v koroške razmere ob petdeseti obletnici plebiscita. Tudi v teh razglednicah gre pisatelju za bistvo stvari in njegova ostroumnost dostikrat že prehaja v cinizem, zlasti še v zadnjem, najostrejšem in že kar napadalnem pisanju.

V vseh Messnerjevih spisih, ki so objavljeni v tej knjižici, je nekaj cankarjansko žgočega, tragičnega in nepopustljivega. Pisatelj tu ne, da bi bil veliki umetnik, četudi mu je treba priznati dober posluš za besedno niansiranje, vendar nam odkriva nov svet, ki je ali naj bi bil nov zlasti za samozadovoljne Kranjce. To je svet, v katerem se pod površinsko skorjo bijejo mučni boji za elementarne človeške pravice, za tiste, ki jim je skupni imenovalec domača beseda. To je svet, v katerem se kot v vrelem loncu mešajo različne nacionalne, svetovnonazorske in etične prvine in se v njem človek

s samosvojim mišljenjem in s pokončno glavo lahko mimogrede opeče. In to je svet, ki bi ga mi v matični domovini, kjer sicer tako radi in tako pogosto naglašamo dobre sosedске odnose, morali bolje poznati. Pisatelj trdno tiči v tem svetu, zrašččen je vanj z vsemi vlakni svojega bitja, zato njegova ogorčena izpoved ni le njegova osebna izpoved, ampak je že kar protest nesvobodnega ljudstva. Ta protest ni umirjen ali znanstveno logičen, pač pa je živ, čustven, podoben vulkanu, ki bruha iz sebe vse, kar se je dolgo nabiralo v njem, je pa zato tembolj pristen, naraven in nepreračunljiv. Zaradi vsega tega je prav, da je mariborska založba izdala te vznemirljive storije in tako predstavila samotnega moža na našem jezikovnem robu.

Jože Šifrer

JOŽE SNOJ, NEGATIV GOJKA MRČA

Snojev zadnji roman *Negativ Gojka Mrča* je zanesljivo vgrajen v podobo znanega pripovedovanja tega avtorja. Gre za pripovedovanje (s tem mislimo zlasti od romana *Hodnik naprej*), ki dosledno vzpostavlja nova razmerja do prostora in časa — v smislu, da v sam na sebi mrtvi objektivni prostor skuša z notranjimi monologi vkomponirati plasti življenja in tako oboje spojiti, v kategoriji časa pa pretrgati njegov enosmerni tok in življenje razprostrti čez preteklost in sedanost. Menimo, da je ta element omogočil obliko pripovedi, ki ima v novejši slovenski prozi svoje zamejeno mesto. Ta element je, menimo, tudi tista značilnost, ki ima osrednjo literarno naravo in življenje na način literature.

Sicer se znotraj literarne zgradbe dogaja razviden angažma. To je seveda nekaj tradicionalnega, vendar hkrati nekaj, kar v sedanjem svetu živimo in česar ne živimo. Mrčev negativ je očitno izpostavljen kritiki — kolikor o

kritiki lahko govorimo, ko bi najprej bilo treba začeti s samokritiko. Kdo bi namreč lahko rekel, da ne more biti Mrč? To tem bolj, ker porabniška družba teži po vnaprejšnji izravnavi krivde in kazni, pravice in dolžnosti..., skratka po tisti enodimenzionalnosti, katere »žrtev« je na koncu Mrč. Tenkočutni novinar, a vse bolj birokratsko usmerjeni poznejši urednik je nazadnje ujet v mrežo nemoči in nesmisla, brezizhodnosti in nesvobode, ki jih lahko seveda razreši le samomor.

Začne se vse skupaj pri »velikanski nerazumljivosti«, pri »nepregledno jasni danosti« tega sveta, ki ga izkuša mladi novinar pri svojem zbiranju gradiva za časopisni članek ali reportažo. Ta »ekstatična« sestavina se pozneje v drugačni podobi odzrcali v Mrčevih erotičnih doživetjih, ki pomenijo drugo globino te knjige. Oboje je povedano z neštevilnimi natančnimi opisi tako predmetov kot situacij, s počasnim zauživanjem neštetihih drobnih stvari, dovolj okrašenih s poetično-stvarno domiselnostjo. V takšnem besedilu pa razumljivo potone dokaj kritičnih, nedvoumnih opazk na račun sodobnega slovenskega prebivanja. Pri vsem tem pa ob potrpežljivem branju sledimo vseskozi polemichen odnos in polemično soočenje s slovenskim, še »neprosvetljenim« svetom. Pisec ta svet formalno opazuje skozi časopis, vendar velja povedati, da je časopis kot tak ostal zunaj raziskave. Toda novinar, ta žoga, ki jo vsi brcajo in ki je v posesti informacij hkrati tudi morebitni prvi režiser igre in s tem prvi manipulator, je vsaj s svojo privatno stranjo stopil pred fotokamero. Seveda je ta Mrč vseeno v še zadostni meri »soliden gospod«, izobražen in občutljiv, da ne predstavlja tiste novinarske mizerije, značilnosti našega časa. In seveda: v središču zanimanja v nobenem primeru ni novinarstvo, dasi se vsa razbita zgodba sestavlja in dogaja v novinarskem okolju, kajti avtorjeva pozornost je obr-

njena proč od naključij (Mrč je lahko samo po naključju novinar) in zbrana okoli tistega, kar naj bi bilo bistveno za sedanjo resničnost. Če pustimo ob strani moralno svetlobo in senco v tekstu, gre za transcendenco, ki je položena v življenje in ki se kaže najprej, recimo, v tisti »nerazumljivi danosti« pa erotizmih, da ne omenjamo tistega, kar Mrč nekako odkriva v obstajanju nekakšne višje volje. Tlenje te mistične višje volje, »brez katere noben list ne pade z drevesa« (in vemo, kakšen simbolni pomen ima drevo življenja), je formalno opravičilo za Mrčev samomor, saj se zdi, da ga je odrešila njegove nemoči in njegovega nesmisla. In vendarle je samomor kot potrditev te mistike tudi njena negacija: mistika ima očitno smisel samo tostran življenja, samo glede na življenje, ne pa glede na smrt oziroma po njej. Mrčev prostovoljni konec zategadelj ni »smiselni«, pač pa brezupen. Ukinjena sta življenje in mistika z višjo voljo: Mrčev primer torej lahko kaže na dejstvo, da življenje ni le omejeno na stvari, ampak se nanaša tudi na metafiziko. Toda zavračanje obojega je očitno produktivno dejanje glede na literaturo.

Tu bi kajpada bilo treba govoriti še o docela konkretnih dejstvih te knjige, razčleniti konkretne Mrčeve soosebe, kot so Arenka, Lomanca, Duck, Metod Manfred idr. in tako v celoti dokumentirati njene razsežnosti. Brez tega je vse razpravljanje postavljeno samo na videz domnev, kakor smo jih navedli pri poskusu odkrivanja glavne Mrčeve disharmonije. Pokazalo bi se, da je resničnost romana sorazmerno ozka, zelo zamejena in da v precejšnji meri ostaja zunaj nje sodobni objektivni svet. To uokvirjenost je po drugi strani seveda omogočila koncentracijo, podrobno obdelavo materiala, namreč besed, ki so postavljene druga k drugi z računalniško premišljenostjo. Ta ozkost je omogočila seveda vso tehnično

perfekcijo, t. j. izdelavo romana: dosledno izvajanje destrukcije tradicionalnega prostora in časa; med opise prvega se nenehno vrivajo živi samogovori, v zaporednost drugega pa nepredvidljivi bloki preteklosti. Vse to je povzročilo, da knjiga ne teče kot reka, ampak združuje konglomerat drobcev, znotraj njih pa je vse polno novih pripovednih ravni, ki so povsem razbile (po Bahtinu) monološko strukturo romana. Monološki je ta roman ostal samo v tem, da so vse osebe še pod

trdo kontrolo avtorja in jih avtor še zanesljivo vodi. Vendar se že v pričujoči oblikovni razlomljenosti na videz »izgubi« vsa piščeva avtoriteta, zlasti pa kajpada avtoriteta bravca. Prisiljen je k ponovnemu sestavljanju besedila, to pa je seveda dovolj utrudljiva zadeva: praktična posledica je ta, da knjiga ni berljiva oziroma je težko berljiva in zahteva dovolj potrpežljivosti. Ali je to prednost ali pomanjkljivost (tega) besedila? To je stvar posameznika.

J. Horvat

LISTNICA UREDNIŠTVA

S pričujočo številko zapušča uredniški svet in uredniški odbor Sodobnosti njen dolgoletni član in sodelavec Vlado Vodopivec. Uredniški svet se mu za njegovo dosedanje sodelovanje najiskrenejše zahvaljuje.

Na izpraznjeno mesto člana uredniškega odbora je uredniški svet na svoji zadnji seji soglasno izvolil Marijana Krambergerja, ki je bil že doslej član sveta.